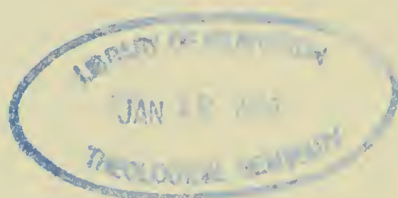

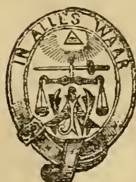
HANDENARBEID.

DOOR

Dr. A. KUYPER.

AMSTERDAM.

J. A. WORMSER.

I.

DE FUNDAMENTEN VAN HET GEBOUW.

Het land leeft van arbeid; maar deze arbeid is veelsoortig. Er zijn er wier arbeid schier geheel *intellectueel* is; er zijn er voor wie de arbeid bijna uitsluitend door inspanning *van de spieren* tot stand komt; er zijn er wier arbeid *gemengd* is uit een kleine inspanning van de hersenen met veel inspanning van hun physieke kracht; weer zijn er anderen bij wie de arbeid meer in *nauwlettendheid* en *preciesheid* schuilt; nog weer anderen bij wie het meer op oefening van *trouw* en *eerlijkheid* aankomt; en dan eindelijk is er een kleine klasse, wier eenige arbeid in het omzetten *van hun geld* bestaat en in het slim speculeeren, om dat geld te doen dijen.

Als er sprake komt van een „Wetboek op den arbeid" is dus eigenlijk, om juister te spreken, een wetboek op *handenarbeid* bedoeld, overmits alleen die soort arbeid almeer in het gedrang kwam.

Sociaal wierd zulke quaestie over den handenarbeid alleen, doordien de klasse ingezetenen, die van handenarbeid leeft, zoo ontzettend groot is; in ons goede land verreweg de meerderheid uitmaakt; en in den handenarbeid schier zijn eenige bron van bestaan vindt.

Dit toch bracht met zich, dat de conditie, waarin de handenarbeid geraakte, invloed moest oefenen op geheel den socialen en huislijken toestand van het grooter deel onzes volks.

Het boezemt elk Nederlander natuurlijk belang in, om te weten, of deze meerderheid van ons volk welvaart, een redelijk bestaan heeft en zedelijk tiert, dan wel onder kommer gedrukt raakt, overslaat naar ontevredenheid en zedelijk verachtert.

Zelfs voor de veiligheid van ons maatschappelijk leven is deze quaestie van den handenarbeid op den duur van het uiterste gewicht. Want, hoe kalm ook onze aard en hoe bedaard onze Nederlandsche tred ook zij, als het grooter deel des volks te lange jaren in kommer en onvoldaanheid opgroeit,

en daarbij zedelijk slechter gewapend raakt, dan leert de historie overduidelijk, dat ten leste botsing niet uitblijft.

Dat de sociale quaestie ten onzent dusver die dreigende gedaante *niet* aannam, is dan ook alleen daaruit te verklaren, dat de geest van ontevredenheid en zedelijken achteruitgang nog slechts tot een kleiner deel van wie met de hand arbeiden is doorgedrongen. Met name onze *landbouwende* bevolking stond dusver nog buiten deze quaestie; ook al staat te vreezen, dat de daling der landprijzen en landproducten eerlang ook op dit breede veld aan boozer geest vrij jacht zal geven. In het Noorden merkt men hier reeds iets van.

Doch ook afgezien van de vraag, of de maatschappelijke orde ook ten onzent niet nog sterk genoeg gewapend is, om elke uitbarsting van gewelddadig verzet te keer te gaan, zoo is en blijft het beneden de eere der Overheid en de waardigheid van ons volk, om zulk een diep ingrijpende quaestie te laten rusten tot de nood aan den man komt.

Ook afgezien van nood en gevaar, behoort onze Overheid en behoort ons volk het oog voor den onvoldoenden toestand te openen, en zich met ernste de vraag te stellen, of de wetgever bevoegd en bij machte is, om den onmiskenbaar bestaanden nood te helpen lenigen.

Dit is eisch van vroed staatsbeleid; eisch van gerechtigheid, die immers de natiën verhoogt; eisch ook van die teederder barmhartigheid, die van een gedoopte natie mag gevergd worden.

Het is volstrekt niet zeker, dat de Wetgever, ook al achtte hij zich tot elken maatregel *gerechtigd*, en ook al ware hij *willig* tot het toegeven aan elken wensch, de verachtering in waardij van den handenarbeid zou *kunnen* stuiten. Reeds het feit, dat de markt van waren cosmopolitisch is, en dus de toestanden in andere landen ten onzent nawerken, maakt dit onwaarschijnlijk. Bovendien, *alle* ellende te voorkomen en *alle* armoede te doen ophouden, is een probleem, waarvoor nooit een oplossing te vinden is. En eindelijk toont de gang der wereldhistorie, dat karakteristieke natiën, na een glorieus verleden, meest overgaan in een tijdperk van geestelijke *uitputting*, en eenmaal in dit geestelijk miasma verzonken, in elke levensuiting bij andere volken ten achter raken.

Hoog zaak is het daarom, dat de zedelijke krachten, die „met weinig tevreden leeren zijn", lijdzaamheid en geduld bij

leed en kruis doen oefenen, en, door een uitzicht op hooger ideaal, het rustige oog van de wereld en haar begeerlijkheden aftrekken, in de breedere volksklasse beduidend gesterkt worden. Het komt toch maar op *volksgeluk* aan, en als ge door die zedelijke krachten een goed deel onzes volks met *weinig* tevreden leert zijn, en in die tevredenheid nog den *lichtglans* van een hooger ideaal doet opvangen, hebt ge *beter* resultaat bereikt, dan zoo ge de loonen kunstmatig met 10 of 15 pCt. verhoogt, om, bij gemis aan zedelijk besef, de overheerschende ontevredenheid straks op nieuwe verhooging met andere 10 pCt. te doen aandringen.

Toch laten we met opzet ditmaal deze zedelijke krachten buiten spel en zwijgen eveneens van wat de wondere macht der liefde door minzaamheid, medelijden en mededeelzaamheid tot leniging van veler nood kan bijdragen.

Thans is het ons alleen om *den Wetgever* te doen, en staan we dus voor de vraag : Wat kan de Wetgever doen, om de wanverhouding, die onmiskenbaar een aanzienlijke klasse der maatschappij drukt en haar het levensgeluk rooft, uit onzen maatschappelijken toestand te doen verdwijnen ?

En dan hebbe men den moed, om openlijk te erkennen, dat de Sociaal-Democraten terecht staande houden, hoe hierbij niet enkel *de arts* in het spel kan zijn, maar wel terdege ook *de bouwmeester*.

We willen onze bedoeling verduidelijken.

Eerst namen de „satisfaits" tegenover de sociale quaestie de houding aan van een schoolvos tegenover een paar schoolbengels. Liberaal en Conservatief vroeg, wat al dat gezwets en jodenlawaai te beduiden had. Hun heilige leer stond nu eenmaal vast, dat in het *laisser faire*, *laisser passer* de steen der wijzen school. Een staatsleven als het onze, uit die diepzinnige wijsheid opgeschoten, *moest* dus een El-Dorado wezen voor elk ingezetene. Ongelijkheid bleef er, ja; maar dat was de strijd tusschen zwakker en sterker, waarin de zwakke nu eenmaal voorbestemd was om onder te gaan. Klachten of verzet kwam dus niet tepas. Aan al dat gemor moest hoe eer hoe beter een einde komen. En hield het aan, en mocht het volk vroeg of laat de vuist ballen, wat nood, dan versterkte men de politie en zorgde zeker van zijn troepen te zijn, en . . . de zaak was uit.

Vóor nog geen twintig jaren was dit tamelijk wel het heerschende gevoelen onder onze machthebbers en machtigen.

Toen echter is men, vooral door de nobeler staatkunde van andere volken, de barre hoogheid en zelfgenoegzaamheid, die in dit koude egoïsme sprak, een weinig gaan temperen. Neen, zóo ongegrond waren de aangeheven klachten niet. Er bestonden wel terdege misstanden. Door allerlei oorzaken had het hooggeloofde systema der liberalistische wijsheid niet op *elk* punt haar ideaal kunnen verwezenlijken. Het maatschappelijk *organisme* was nog wel perfect in orde, maar, hier en daar waren toch min gunstige verschijnselen in *het gestel* uitgekomen. En dus, dit gaf men allengs toe, *de dokter* zal er bij moeten komen, en de apotheker krijgt werk.

Wel gaan alle Liberalen daarbij volstrekt niet even ver. En wie Quack en Levy hun diagnose hoort geven, merkt wel, dat Levy er zich met wat zoethout op *aqua pura* afmaakt, terwijl Quack, man van serieuze studie en milder hart en teederder zin, tegen de kosten van staalpillen en desnoods van een kleine operatie niet opziet. Maar toch, wat de Liberalen gemeenlijk van de Sociaal-Democraten in deze quaestie scheidt, is en blijft, dat de Liberalen de zaak uitsluitend *medisch* willen aanpakken, terwijl de Sociaal-Democraten *architectonisch* willen te werk gaan.

Zij beweren namelijk, dat onze maatschappij met het wegnemen van enkele misstanden *niet* te redden is, want dat het kwaad niet in enkele misstanden, maar in *geheel den bouw* van ons maatschappelijk stelsel schuilt.

Nu laten we de vraag, of zij dit terecht beweren, en vooral de vraag of hun nieuw bouwplan uitvoerbaar is en beter zou blijken, voorshands geheel rusten. Maar in zooverre geven we hun volkomen gelijk, dat, als een huis kraakt en scheef trekt, de bewering, alsof enkel een stelsel van wat oplappen en opschilderen, zonder voorafgaand onderzoek van de standmuren, balklagen en fundamenten, kon toegepast worden, niet serieus is.

Te minder serieus op het standpunt onzer Liberalisten, die uit *de Rede* leven en *geen* Goddelijke ordinantiën kennen. Immers voor hen vloeit hieruit voort, dat ook die fundamenten, standmuren en balklagen aldus ineengezet zijn naar *menschelijk* goedvinden, en dus ook door *menschelijk* goedvinden

voor wijziging vatbaar zijn. Dit toch is het punt, waarop Liberalen en Sociaal-Democraten weer ineenvloeien.

Beiden bouwen zelf. Van een God, die dit alles gebouwd heeft, weet noch de Liberaal, noch de Sociaal-Democraat op staatkundig terrein iets af. Jonkheer Six gaf te dezen aan Domela Nieuwenhuis niets toe.

Voor hen komt de strijd er dus feitelijk op neer, dat de Liberalen den Sociaal-Democraten vóor zijn geweest: dientengevolge *naar hun plan* het huis gebouwd hebben; en nu van de Sociaal-Democraten eischen, dat zij zich in dit eens gebouwde huis schikken zullen, onder aanbieding door den huisheer van wat *reparatie.* Terwijl omgekeerd de Sociaal-Democraten zeggen: *Uw heele huis deugt niet: Laat ons het saam afbreken. Dan bouwen we voor gemeenschappelijke kosten een huis naar mijn bouwplan. En ge zult er zelf verbaasd van staan*, *hoeveel beter dat u en mij voldoet.*

Van Liberale zijde is hier principieel niets tegen in te brengen.

Wel van Antirevolutionair standpunt.

Immers ons antwoord luidt: Er moet onderscheiden. In het bestek van het gebouwde huis is een deel, dat alzoo door God verordend is, en dus ook bij verbouwing altoos weer op denzelfden voet ware in te richten.

Maar, en dit spreken we onverholen uit, in ditzelfde bestek is ook niet weinig, dat met volkomen eerbiediging van de ordinantiën Gods *anders kon opgetrokken*, en dat als product van Liberale vinding ons *niet* bijster aantrekt.

Op dit deel van den bouw moet de critiek dus vrij blijven; behoort naar den voorslag van andere architecten wel terdege geluisterd te worden; en mag het bestaande althans niet voor onverbeterlijk doorgaan, zoolang het de vuurproef van deze critiek niet met eere doorstond.

II.

OECONOMISCHE EN POLITIEKE INVLOEDEN.

Duidelijk is nu aangewezen, in welk opzicht het stelsel der Sociaal-Democraten recht heeft om gehoor te vragen, en in

welk opzicht niet. Zij hebben *gelijk*, inzooverre ze zich door hun Liberalistischen huisheer niet met reparatie en een verfje laten afschepen, maar eischen, dat ook balklaag, standmuur en fundament worden nagezien. Maar *ongelijk*, inzooverre zij onderstellen, dat niet God de Heere, maar de Sociaal-Democratie het bestek voor het maatschappelijk Huis heeft te verordenen. Met dien verstande echter, dat de Liberalist hierin niet het minste verweer tegenover den Sociaal-Democraat bezit, overmits *beide* weigeren met Gods ordinantiën te rekenen, en het tusschen hen alleen een persoonlijke quaestie is, of de Liberaal dan wel de Sociaal-Democraat beter verstand van bouwen heeft. Een strijd, waarbij de Liberaal voor heeft, dat het bestaande Huis door hem is opgetimmerd, terwijl de Sociaal-Democraat nog slechts teekeningen op het papier bracht. En ook een strijd, die dáarom al vinniger moet worden, omdat de Sociaal-Democraat bouwen wil op de plek, waar het huis van den Liberaal staat.

Onderwijl deze heeren bouwkundigen dezen hun strijd onder elkaar uitvechten, dient onzerzijds nog op tweeërlei niet minder gewichtig belang in deze quaestie gelet.

Het eerste is dit:

Die klasse des volks, die van handenarbeid leeft, heeft er belang bij, dat ze voor het door handenarbeid verdiende geld veel en goede waar kan koopen.

De hoeveelheid van het loon blijft altoos een betrekkelijke hoegrootheid. Met *f* 5 is een boerenarbeider in meer dan éen streek van het land feitelijk veel rijker dan een Amsterdamsch werkman met *f* 8 en zelfs met *f* 10.

Op de goedkoopte nu of duurte der te leveren waar kan de Overheid op allerlei wijs invloed oefenen. Opsluiten van een stad binnen enge wallen maakt de woningen duur. Het openen van gemakkelijke verkeerswegen maakt ver afstaande woningen bruikbaar. De tol aan de grenzen heeft invloed op den prijs van de waar. Accijnzen worden van zout en zeep en suiker door een ieder betaald. Grondbelasting, patentbelasting en personeele belastingen doen haar nawerking in de prijzen van huizen en waren gevoelen. Kortom, heel ons fiscale net is als een spinwebbe, waarvan elke trilling zich langs alle draden uit het middelpunt tot naar de uiterste eindpunten voortplant.

Voor den landbouw wezen we nog kort geleden op ons

slecht geregeld erfrecht, waardoor het instandblijven van groote boerenplaatsen, die veel handenarbeid gebruiken kunnen, telkens in gevaar komt. Eindelooze splitsing leidt dan op haar beurt weer tot gedurige vermeerdering der bevolking. Deze meerdere bevolking biedt voor kleine stukjes huurland te hoog tegen elkaar op. En zoo is het beleefd, dat landeigenaars, die van een pachthoeve slechts *f* 1200 inden, er na de verbrokkeling ruim *f* 2000 uit trokken; dus *f* 800 meer, die dan weer van de lagere bevolking afgingen.

Voorts springt het in het oog, hoe de Overheid door de *Freizüglerei* elk oogenblik aan elken handarbeider tien, twaalf nieuwe concurrenten thuis kan sturen. Waar dan aas is, daar vergaderen de arenden. En die op aas concurreerende arenden vliegen even druk uit andere provinciën, als van *over de grenzen* toe.

Ook de groote werken, die de Staat onderneemt, zijn hier een factor. Schept de Overheid extra-werk voor tien of meer jaren, dan formeert ze hierdoor heel een kring van handwerkslieden, die hierop afkomen, erop trouwen, erop leven en rekenen; totdat dan plotseling dit extra-werk klaar is en deze onmetelijke ploeg van arbeiders met leege handen staat.

Nog zooveel meer ware hieraan toe te voegen, maar genoeg reeds, om duidelijk te doen uitkomen, hoe het fiscaal beheer en de administratie van een land op allerlei wijze op den toestand van den handarbeider inwerkt.

Niet enkel dus het samenstel der maatschappij, maar ook de wijze, waarop in het maatschappelijk huis het huishouden wordt waargenomen, is een machtige factor, die óf aan de klasse der handarbeiders ten goede kan komen, óf wel deze klasse kan drukken. En al neemt ge nu ook aan, dat *alle* maatschappelijke huishouding geld kost en dus drukt; en het billijk is, dat *alle* klassen in dezen druk deelen; dan springt het toch in het oog, dat het deel van dien druk, dat zekere klasse dragen kan, afhangt van de meerdere of mindere welvaart, die ze geniet. Iets waardoor het begrijpelijk wordt, dat de klasse des volks, die van handenarbeid leeft, op gunstiger conditie aandringt, nu haar toestand minder ruim wierd.

Wel volgt hieruit nog geenszins, dat elke verandering, die zij hierin wenscht, uitvoerbaar is, of ook maar voor haarzelve profijtelijk zou blijken; maar het feit vervalt hier niet meê,

dat deugdelijk onderzoek ook van deze zijde der quaestie dringend noodzakelijk is, niet slechts wijl het volk dat wenscht, maar overmits de Overheid van Godswege *tot billijkheden* gehouden is.

Dit brengt ons vanzelf tot het derde belang, dat bij dit vraagstuk op den voorgrond treedt: *Het politieke.*

Toen in vroeger tijden de Overheid een hooge positie boven de onderscheidene klassen des volks innam, mengde de politiek zich niet in den strijd der standen.

Juist krachtens haar hooge positie was de Overheid zich veeleer van haar roeping bewust, om voor de *zwakkere* standen op te komen en ze tegen de sterkere te beschermen.

Als de psalmist van den Koning der koningen jubelt: „Heere! wie is U gelijk, die *den ellendige* redt van dien *die sterker is dan hij!"* — dan drukt hij hierin tevens uit, wat de schoonste perel in de kroon onzer vorsten is: Het zwakke en ellendige staande te houden, opdat het door de machthebbers en geweldigen niet te bang worde gedrukt.

Maar natuurlijk, ook aan deze nobele opvatting van de Overheid heeft het Liberalisme een einde gemaakt.

Het Liberalisme ontstal den Koning zijn Majesteit, en schonk hem wat klatergoud bij wijze van vergoeding. Een Koning van marsepein.

Regeeren zou voortaan niet meer de Koning, maar *de meerderheid in de Tweede Kamer*; en vandaar dat het Liberalisme niets ontzag, om zich van die meerderheid meester te maken.

Rekent men daarbij nu met het feit, dat de Tweede Kamer niet het volk in ál zijn standen, maar slechts van éen stand vertegenwoordigde, t. w. dien der *bourgeoisie*, dan kwam de gedaantewisseling, die plaatsgreep, kort gezegd, hierop neer, dat de Koning, ja, nog in naam koning bleef, maar dat feitelijk de regeermacht overging naar de satisfaits, de gegoede burgerij, destijds geschat op ruim 100,000 personen, vertegenwoordigende een huislijke bevolking van omstreeks 400.000, en alzoo éen tiende van het land.

Dit nu heeft weerzin gewekt, en onzen burgervrede verstoord.

Immers, was het feit onloochenbaar, dat wie de regeermacht in handen heeft, zoo door het regelen van de grondslagen der maatschappij als door de wijze van huishouding, op het lot en den toestand der onderscheidene klassen, in haar

tegenstrijdige belangen, overwegenden invloed kon uitoefenen; en was nu eenmaal feitelijk deze regeermacht in handen van éene dier klassen gespeeld, dan *moest* wel het booze vermoeden rijzen, dat deze regeerende klasse de regeermacht misbruiken zou, om haar eigen stand te sterken, en de andere standen te verzwakken.

Dit deed het geroep naar *algemeen stemrecht* geboren worden; een eisch, op dit Liberalistisch standpunt alleszins billijk, en zulks reeds om de alles afdoende reden, dat elke andere regeling puur wilkeurig is. Immers, een eisch van zekeren *welstand* voor de kiezers te stellen, is op dit standpunt tergende tyrannie. Juist toch over wie dezen welstand missen, loopt de quaestie. Het lot dezer minder bedeelden is voor een goed deel in de handen van wie de regeermacht heeft. Die regeermacht plaatst ge bij de meerderheid der kiezers. En tot kiesrecht roept ge alleen de lieden van *welstand*, d. z. dezulken, die in dat sociaal geding partij *tegen* de minbedeelden zijn.

We zeggen niet, dat de Sociaal-Democraten dit een haar beter bedoelen.

Integendeel, ze bedoelen precies hetzelfde, wat de Liberalen willen, maar het toeleggend op een practisch vlak omgekeerde uitkomst.

Ook hun stelsel toch is: De regeermacht bij de Kamers. Die Kamers gekozen door al het volk. In dat volk zijn de minbedeelden de meerderheid. Dus aan de minbedeelden moet alle regeermacht in handen komen. En dan zullen de kiezers, die van handenarbeid leven, de macht van de wet gebruiken, om de grondslagen van de maatschappij, de wijze van staathuishouding en bovenal den fiscus zóo in te richten, dat de Liberale bourgeoisie alsdan in even onaangename positie onder de Democraten kome, als waarin thans de Democratische meerderheid onder den druk der Liberalen verkeert.

Doch, op welke wijze hier ook raad zij te schaffen, zooveel blijkt thans buiten kijf, dat de sociale quaestie op te vatten, als gold het slechts wat reparatie en wat opschilderens, kinderpraat en minder dan dat is.

Heel omgekeerd, raakt de sociale quaestie wel terdege 1°. de *grondslagen* der maatschappij, 2°. heel de wijze van huishouden in den Staat, en 3°. niet minder het beginsel van het gezag, *de* politieke quaestie bij uitnemendheid.

III.

RECHTSBEVOEGDHEID DER OVERHEID.

Bij de drie cardinale punten, die we dusver bespraken, kwam de rechtsbevoegdheid van de Overheid ternauwernood in het spel.

Immers gaan we van achteren terug, dan wordt deze bevoegdheid voor wat aangaat de *politieke* quaestie, door niemand betwist.

Heeft eenmaal de Overheid het recht en den plicht, om voor het beleid van 's lands zaken de natie te raadplegen, en, in aansluiting aan de historisch verkregen rechten en vrijheden des volks, niet anders te regeeren dan in gemeen overleg met de Staten en Raden, op den grondslag van een beiderzijds bezworen Constitutie, dan ligt het in den aard der zaak, dat het *kiesrecht* door de Overheid desnoods ook tot alle volwassen ingezetenen kan worden uitgebreid.

We laten nu de vraag rusten, of dit wenschelijk zou zijn; maar dat de Overheid er rechtens toe bevoegd zou wezen, is buiten kijf.

Hetzelfde geldt van de *fiscale* wetgeving.

Bleek overtuigend, dat de tegenwoordige regeling van ons Staatsinkomen te ongelijk drukte, en achtte de Overheid het raadzaam, op onderscheidene manieren dezen druk te verplaatsen, dan stond dit haar, *nemine contradicente*, vrij.

En wat eindelijk de *grondslagen van ons maatschappelijk samenstel* betreft, zoo zou de Overheid uiteraard, overmits ze bij de gratie Gods regeert, volstrekt onbevoegd zijn om een der door God gelegde grondslagen los te wrikken of te verschuiven. Maar, voorzoover voor dit leggen der fundamenten *niet* Goddelijke ordinantie, maar slechts magistraats-inzicht het bestek aangaf, zou de huidige magistraat, (mits zonder schending van historische of particuliere rechten) ongetwijfeld bevoegd zijn, hetzelfde te doen, wat een vroegere magistratuur deed; en nu op andere wijze.

Oordeelde b. v. de Overheid, dat communaal landbezit in Nederland het volk gelukkiger zou maken dan individueel, dan kan er geen quaestie rijzen, of de Overheid kon naar die betere instelling op weg gaan, bijaldien ze maar maatregelen nam, om dit doel te bereiken zonder schending van iemands verworven recht.

In dit drieërlei opzicht is de baan dus vrij.

Onder *politiek* gezichtspunt mag de Overheid niet dulden, dat de regeering naar de Tweede Kamer worde overgebracht; uit *fiscaal* oogpunt mag ze geen communisme invoeren; en wat het *principieele* leven der maatschappij aangaat, mag ze noch Gods ordinantiën, noch historische rechten schenden. Maar acht de Overheid het geraden, om, met ontzeiling van van deze drievoudige klip, algemeen stemrecht, verplaatsing van belastingdruk en betering van de grondslagen der maatschappij in te voeren, dan is ze hiertoe rechtens *niet* onbevoegd.

Heel anders daarentegen komt de quaestie te staan, als men in engeren zin de vraag stelt, of de Overheid gerechtigd en bevoegd is, om ook *rechtstreeks* op den handenarbeid als zoodanig in te werken.

De sociale toestand van onze volksklasse, die van handenarbeid leeft, wordt door de politieke, fiscale en sociale inrichting der maatschappij slechts *zijdelings* beheerscht. *Rechtstreeks* hangt die toestand af van het tieren en kwijnen van den handenarbeid zelven. Is die arbeid ruim gevraagd, wordt hij mild beloond, en kan hij plaatsgrijpen onder conditiën, die den handarbeider verheffen, zoo *tiert* deze volksklasse. Maar is er daarentegen nauwelijks arbeid te bekomen, wordt die arbeid karig beloond, en is hij gebonden aan conditiën, die de menschelijke existentie van den handarbeider verlagen, zoo *kwijnt* deze klasse in ons volksgeheel.

Bezit nu, zoo luidt de vraag, de Overheid ook de bevoegdheid, om op dit *rechtstreeksche* gebied regelend op te treden, en gaat de Overheid de palen en perken van haar bevoegdheid niet tebuiten, zoo zij arbeid schept of concurrentie bij den arbeid afsnijdt, het loon verhoogt of den arbeidstijd verkort, en in het gemeen den handarbeid tehulpe komt, door hem alleen verkrijgbaar te stellen onder conditiën, die ook in den handarbeider den *mensch* doen eerbiedigen?

En dan is het o. i. aan geen twijfel onderhevig, of deze bevoegdheid moet, waar ze in volstrekten zin wordt genomen, aan de Overheid worden *betwist*.

Staat en Maatschappij zijn niet één en hetzelfde.

De Overheid is niet de eenige souverein in een land. Er is

souvereiniteit *in eigen kring*, en in elk dier kringen is deze souvereiniteit gebonden aan primordiale regelingen of ordinantiën, die niet de Overheid, maar de Schepper van hemel en aarde in het leven inschiep.

Slechts één pas is er, waarbij deze in zichzelf souvereine kringen optreding van de Overheid kunnen toelaten en desnoods vergen; in het geval namelijk, dat er tusschen twee of meer van deze kringen een botsing op de grenzen ontstaat, die, bij te groote ongelijkheid der wederzijdsche krachten, ertoe leiden zou, dat de machtiger kring aan *hypertrophie* ging lijden, en de andere onevenredig wierd teruggedrongen.

Immers de aanraking b.v. tusschen den kring van het *kapitaal* en den kring van den *handenarbeid* ligt *formeel* altoos in een opzettelijk gesloten of ondersteld contract, en overmits de Overheid c. q. in gedingen over contracten uitspraak doet, is dit contract het formeele punt, waarop de Overheid vat kan krijgen.

Dan toch ontstaat de vraag: Moet de Staat *elke* contractsluiting toelaten, of wel kan hij bepalen, dat bij elk contract, dat op zulk een materie betrekking heeft, zekere vast te stellen bepalingen moeten ondersteld of opgenomen? Alsook deze andere vraag, of de Overheid op het niet nakomen van door haar voor zulk een contractsluiting als onontbeerlijk gestelde bepalingen, straf kan zetten.

Dit was de reden, waarom wij bij onze critiek over het wetsontwerp over Fabrieksarbeid, door den heer Ruys ingediend, ons afvroegen, of het standpunt van den Wetgever hierbij niet zuiverder zou zijn gekozen, zoo het de zaak bij den contractsvorm had aangevat.

Gelijk het ontwerp nu *rechtstreeks* regelend optreedt op een terrein, dat *souverein in eigen kring* is en door eigen wetten geregeerd wordt, is o. i. een eerste stap gezet op een weg, die elk gebied van maatschappelijk leven weerloos overlevert aan het goeddunken van den magistraat.

Een *principiis obsta!* scheen deswege niet overbodig.

Ook nog uit een ander gezichtspunt.

Het komt, naar onze innige overtuiging, aan de Overheid *niet* toe, om zelfs in den vorm van contract conditiën eigenmachtig te bepalen, hoe het bij den arbeid moet toegaan.

De Staten-Generaal heffen dit bezwaar niet op. Want wel representeeren de Staten-Generaal het volk als één kring ge-

dacht, maar niet de *onderscheidene*, en met elkaar in botsing geraakte kringen van het *Kapitaal* en den *Arbeid*, elk in juiste verhouding.

Daarom drongen we steeds aan op organisatie van den Arbeid op staatsrechtelijken voet.

Het Kapitaal is uiteraard reeds sterk vertegenwoordigd in alle Staten en Raden; heeft vasten voet in de hoogere regeeringskringen; en bezit in de Kamers van Koophandel een eigen orgaan.

Hiertegenover nu staat de *Arbeid* ongewapend en weerloos.

Particuliere werkliedenvereenigingen leggen te dezen geen tegenwicht in de schaal, omdat ze *buiten* ons staatsrechtelijk gebouw in het open veld bivouakeeren.

Het minste wat men wel doen moest, was dan ook o. i. om onverwijld *Kamers van Arbeid* in het leven te roepen, wier advies door de Regeering officieel wierd ingewonnen.

Toch is dit nog niet genoeg.

„Kamers van Arbeid" zullen het vijfde wiel aan den wagen blijken, zoolang ze niet wortelen in een organisatie van den Arbeid als zoodanig.

Het Kapitaal is *een*vormig, de Arbeid *veel*vormig, en daarom moet de Arbeid, zal hij een organisatie bezitten, vooral een orgaan *voor elk van zijn vormen* ontvangen.

Of men deze organisatie nu met den ouden naam van *Gilden* wil doopen, is ons om het even. Niemand bedoelt herstel der oude Gilden.

Maar wel eischen we de erkenning van de Revolutie, en liefst ontvingen we die schuldbelijdenis nog in **1889**, dat ze een kapitale fout beging, toen ze de oudtijds bestaande organisatie van den arbeid sloopte, en verzuimde nieuw te bouwen.

Met een *tabula rasa*, gelijk we nu bijna een eeuw bezitten, is het leven niet gediend.

IV.

DE OUDE GILDEN.

De maatschappelijke achteruitgang, dien de desorganisatie van den arbeid met zich bracht, heeft opnieuw de aandacht gevestigd op het aloude *Gildewezen*.

Toch zij men wel op zijn hoede, dat hieruit nooit een be-

weging ontsta, om de oude *Gilden* in haar vroegeren vorm te doen herleven.

Het was een onvergeeflijke fout, dat de Revolutie de bestaande organisatie van den arbeid eenvoudig opruimde, zonder er een betere organisatie voor in de plaats te stellen. Maar het was insteê van een *fout* een *prijslijke daad*, dat men in de tweede helft der vorige eeuw, in meer dan éen land van Europa, aan den verouderden vorm van het Gildewezen, gelijk het toen bestond, een einde maakte.

Deze schuld rust op de *Revolutie;* niet alsof Frankrijk hierin den eersten slag sloeg en de overige natiën de Fransche regeering volgden. In Duitschland had de Rijkswet van 4 September 1731 de bijl reeds aan den wortel van den boom gelegd, en Keizer Jozef II hieuw door zijn edicten van 1771 en 1772 duchtig met die bijl op den stam in. Maar wat de Revolutie deed was: 1°. dat ze reeds lang, eer de Bastille genomen wierd, door een valsch begrip onder alle volken de meening had verbreid, alsof in bandelooze vrijheid, ook voor den handwerksstand, de profetie van ongekende aardsche gelukzaligheid school, en 2°. dat ze in Frankrijk voor het eerst met Overheidsgezag bekleed, na de vruchtelooze poging van Turgot in 1776, plotseling in 1791 met éen pennestreek alle organisatie, van wat naam ook, die op het arbeidsveld bestond, vernietigde.

Dit valsche *denkbeeld*, als school in bandelooze vrijheid alle heil, en dit ruwe *voorbeeld*, om opeens *tabula rasa* te maken, heeft toen de meeste regeeringen allengs genoopt, gelijken weg in te slaan. En al is in Duitschland pas op 21 Juni 1869 de „Gewerbefreiheit'' volledig toegepast, en al bleven in Duitschland en Oostenrijk (zie de wet van 15 Maart 1883) nog altoos zekere overblijfselen van het oude Gildewezen in eere, toch kan en moet erkend, dat het *Gildewezen* feitelijk door absolute „vrijheid'' is vervangen, en dat de zieltogende overblijfselen van deze oude corporatiën, zonder den minsten invloed op den gang van zaken uit te oefenen, slechts als antiquiteiten om der curiositeitswille schijnen voort te bestaan.

Schuld aan deze mislukking van het oude *Gildewezen* was het onheilspellend feit, dat ze uit het *Romeinsche* in het *Germaansche* recht waren ingedrongen, en daardoor van nature met den aard van het nieuwe Europeesche leven in strijd moesten komen.

Er had een beter voorbeeld voor ons Gildewezen bestaan, indien men niet bij het oude *Rome* te leer ware gegaan, maar op *Solons* bedrijf in *Athene* had gelet. Solon liet het particulier initiatief tot zijn recht komen; duldde niet, dat de Overheid zich in het bedrijf als zoodanig mengde; bepaalde alleen, dat de handwerksstand een eigen klasse van de burgerij zou vormen: dat niemand twee handwerken tegelijk mocht uitoefenen; dat vreemdelingen van buiten niet dan met gedoogen der inwonende ambachtslieden hun eenige concurrentie mochten aandoen; en schonk aan de nijverheid voorts het recht, om, in eigen kring souverein, zelf haar bedrijf te regelen; met geen andere beperking, dan dat niets mocht besloten, dat met de Staatswet streed.

Dit kon in Athene, omdat de handwerksman in Athene voor een *eerzaam burger* gold. Maar dit was in Rome *niet* alzoo. De handwerksman in Rome was meest een „slaaf", en ook al mengden zich vrijen bij hem, dan vernederden dezen zich. Hun corporatiën werden dus met minachting bejegend en uit de hoogte aangezien. Vandaar de strenge organisatie, die de Overheid aan hun Gilden schonk, en de zware lasten, die ze aan de *Opifices* of *Sellularii* opleî. Zoo waren ze o. a. verplicht, ook in tegenspoedige jaren, als de materialia duurder en de broodprijs hoog was, hun waren voor denzelfden prijs te leveren. Bovendien moesten deze Gilden alle schade vergoeden, die de regeering of een particulier burger door schipbreuk leed. En in den Keizerstijd leden ze stellig niet minder door afpersing en knevelarij.

Gilden in dien zin en op dien voet in de steden, door Rome aan Rijn en Donau en Maas gebouwd, overgebracht, droegen dus de kiem in zich van *politieken* strijd. De burgerij en de gilden waren *twee*. En het kon niet anders, of allengs moest in den boezem dezer gilden het streven geboren worden, om tegen de patricische burgerij in verzet te komen; gelijkheid van rechten met de overige burgerij te eischen; en ten slotte de heerschappij over alle medeburgers aan zich te trekken. Goed georganiseerd, duchtig gewapend en van de numerieke meerderheid zeker, hebben deze Gilden dan ook niet zelden een formeelen oorlog gevoerd, en den bloei van het handwerk uit het oog verloren om te azen op politieke macht.

Gevolg waarvan dan ook was, dat, terwijl Solons wijze

wetsbeginselen voor heel Griekenland oorzaak zijn geworden van een zeldzaam opbloeien van de kunst in alle handwerk, het op Romeinschen voet geschoeid Gildewezen in Midden- en Noord-Europa, het pit en de kracht uit den handwerksstand heeft doen teloorgaan, en zoo allengs den weg heeft gebaand tot die revolutionaire denkbeelden, die in teugellooze vrijheid heil zochten.

Toch mag ook zoo niet ontkend, dat het Gildewezen zelfs in dien hoogst gebrekkigen vorm metterdaad uitstekende diensten bewees; vooral waar het, gelijk in Vlaanderen en Holland, niet op zoo sterke tweespalt in den boezem der burgerij berustte. Dank zij het Gildewezen, was dan ook in de 16e en 17e eeuw onze handwerksstand niet slechts uiterlijk welvarend, maar door en door kundig in elk vak. Zóo zelfs, dat de fijnste en kunstigste waar in de Nederlanden gefabriceerd wierd; de handwerksman een soort kunstenaar in zijn bedrijf was; en het overige Europa van ons de echte handwerkskunst geleerd heeft.

Wat echter deze Gilden als zoodanig geheel *on*geschikt maakt, om thans, in ouden vorm uit hun graf opstaande, de sociale quaestie te helpen oplossen, is het machtig feit, dat de strijd thans niet meer tusschen den handwerksstand en de koopende burgerij, maar in den handwerksstand zelven tusschen de „Meesters" en de „Gezellen" is ontbrand.

Nieuwe regeling behoort dus op tweeërlei te letten. *Vooreerst* op den eisch van het *handwerk* zelf, in verband met den eisch van het koopend publiek, opdat noch te bandelooze vrijheid de kunst in het handwerk doe ondergaan, noch te stramme regeling kans aan de industrieelen biede, om het koopend publiek te exploiteeren. Maar ook *ten tweede*, en dit is thans zelfs hoofdzaak, geen nieuwe organisatie kan heil brengen, tenzij ze de wederzijdsche verhouding tusschen de fabrieksheeren en bazen eenerzijds, en het volk, dat feitelijk den handarbeid verricht, aan de andere zijde, zóo inricht, dat er voor den arbeider zekerheid van menschelijke existentie herboren worde.

Die zekerheid ontbreekt thans ten eenenmale, en dat door vierderlei oorzaak: 1°. doordien de hoofden van werkinrichtingen van allerlei aard in den stoom en in de machine een macht te hunner beschikking kregen, die hen van den hand-

arbeid voor een goed deel onafhankelijk maakt; 2°. doordien de saamvoeging van groote kapitalen de industrieele ondernemingen op zoo grooten voet doet drijven, dat de kleine bedrijfjes niet dan met moeite het hoofd boven kunnen houden; 3°. doordien de *Freizüglerei*, d. i. het vrij binnenkomen van werklieden, tot zelfs uit het buitenland, hen in de gelegenheid stelt, om door van buiten inkomende arbeiders aan de handwerkslieden van hun woonplaats een onhoudbare concurrentie aan te doen; en 4°. doordien alle arbeiders thans *losse* arbeiders zijn, die, jong of oud, gelijk optellen, en, mits het verdiende loon afbetaald zij, morgen den dag weer op straat kunnen gezet.

Dit zijn nu de kostelijke vruchten van de teugellooze vrijheid; dit is het schreiend droevig resultaat van het *laisser faire laisser passer*, dat onze Liberalisten als hoogste leus van wijsheid hebben uitgeroepen; en levert ons dien bitteren jammer, die thans de lagere en hoogere klassen der maatschappij in haat en wrok en hartstochtelijken nijd uiteenwerpt.

Want, en dit kan niet anders, daarmeê was nu nogmaals als in het keizerlijke Rome „de handarbeider" tot een soort wezen, aan wien geen menschelijke existentie behoeft verzekerd te worden, tot een soort *appendix* van de machine verlaagd; en reageert nu nogmaals deze talrijke klasse om, hard tegen hard, voor haar bestaansrecht op te komen.

Dit doet zij, eerst door zich ook op haar wijs te organiseeren en in *de werkstaking* dwang tegenover dwang te zetten.

Dan door haar woede, gelijk in België en het Noorden van Frankrijk, tegen de met hen concurreerende machines te keeren, en de fabrieken in brand te steken.

Voorts door op een inrichting der maatschappij aan te dringen, die haar verlossen kan van de tyrannie van het kapitaal.

En eindelijk, zoo dit niet gelukt, door het denkbeeld, om geheel de maatschappelijke orde, waarin ze de oorzaak van haar maatschappelijke ellende ziet, met geweld onderstboven te keeren.

Onze Overheden staan dus voor deze keus: Wat wilt ge?

Kiest van deze twee één:

Maakt *of* een einde aan de spanning, die tusschen de chefs der industrieele inrichtingen en de handarbeiders onmiskenbaar bestaat; en dat niet door ze met een kluitje in het riet te

sturen, maar door werkelijk den bestaanden misstand op te heffen, en goed georganiseerde saamwerking mogelijk te maken.

Of wel, zoo ge dit *niet* wilt, welnu dan blijft het ook op voet van oorlog staan, en kan de worsteling niet uitblijven, die door de handarbeiders eenerzijds tegen de machine, het kapitaal en de gebrekkige maatschappelijke orde anderzijds begonnen is.

Bij dien stand van zaken nu oordeelt de Antirevolutionair, dat het valsche Liberalistische beginsel van *laisser faire laisser passer*, waaruit al deze jammer geboren is, hoe eer hoe beter moet verlaten; dat het tot geen oorlog tusschen burger en burger *mag* komen; en dat het deswege de roeping der Overheid is, de desorganisatie weer voor *organisatie* te laten plaatsmaken, en aan de beide partijen gelegenheid te bieden, om zelfstandig en vrij de bouwstof voor deze organisatie te leveren.

V.

KAMERS VAN ARBEID.

„Kamers" of „Raden" van Arbeid, gelijk men van meer dan één kant heeft voorgeslagen, kunnen ons nooit geven wat de oude Gilden goeds bezaten, en zelfs is hun doeltreffend optreden zonder voorafgaande organisatie van den arbeid ondenkbaar.

„Kamers van Koophandel" zijn uitsluitend *adviseerende* lichamen; ze kennen geen klassenstrijd in eigen boezem; en door de patentwet kon aanstonds uitgemaakt, wie voor deze Kamers kiezer en verkiesbaar zou zijn.

Maar met „Kamers van Arbeid" zou dit heel anders komen te staan. Liet men ze optreden uit de werklieden alleen, dan vertegenwoordigden ze enkel *de eene zij* van den Arbeid; en mengde men ze saam uit *twee* curiën, *de eene* representeerende de fabrieksheeren, patroons, reeders, landbouwers en bazen, en *de andere* vertegenwoordigende de gezellen, matrozen, leerlingen, boerenknechts, en opper- of sjouwerlieden, dan wordt een zeer ingewikkelde regeling vereischt, om het juiste evenwicht te vinden.

En wat nog meer drukt, men zal dan vooraf tot organisatie moeten komen, opdat uitgemaakt zij, wie als gezel, leerling

enz. meê zal kunnen dingen naar stemrecht, en wie zal zijn uitgesloten; alsmede op welke wijze de zeer onderscheidene industrieën en bedrijven hierbij in elkander zullen haken.

We bestrijden daarom het denkbeeld van een „Kamer van Arbeid" niet. Integendeel zullen we elk denkbeeld, om ze desnoods onmiddellijk en op wat gebrekkige wijs ook, te laten optreden, in de hand werken, indien vooraf maar wel begrepen wordt, dat men dan nog niets heeft dan een *eersten steen* voor het Huis, en dat heel *het Huis* dan nog moet komen.

Ook hier wijst het gebeurde in de Middeleeuwen ons den weg.

Toen men omstreeks de 11e eeuw begon het Gildewezen te organiseeren, zag de Overheid de noodzakelijkheid in, om eerst door zekere bepalingen van Overheidswege het instituut van de Gilden in het leven te roepen. Maar zoo weinig beeldde ze zich in, dat hiermeê de zaak gevonden was, dat ze integendeel in haar eigen bepalingen niets dan *den steiger* zag, die voor de Gilden dienst moest doen, om nu voorts zelven het eigenlijke *Huis* te bouwen.

Niet de Overheid, maar de Gilden zelven hebben dan ook zeer autonomisch en geheel „souverein in eigen kring" heur organisatie uitgewerkt en heur wetgeving geregeld. Naarmate de bouw van het Huis vorderde, nam de Overheid telkens iets van haar steiger weg. En het contact met de Overheid in de 14e en 15e eeuw gold niet zoozeer de eigen organisatie der Gilden, als wel de privilegiën, die ze op *politiek gebied* vroegen, en die met name betrekking hadden op hun aandeel in de vroedschap.

Dien weg zal het ook thans op moeten.

De Regeering zou o. i. een stellige fout begaan, zoo zij eigener autoriteit te veel regelde. Meer dan *den steiger* opzetten kan ze ook nu niet. En dan zou het allicht aanbeveling verdienen, om de „Kamers van Arbeid" voorshands uitsluitend tot een vertegenwoordiging van de eigenlijke *arbeiders* te maken, en in elke stad en voor elk complex van dorpen, dat saam b.v. 20,000 inwoners telde, zulk een Kamer te laten kiezen door alle arbeiders, die bewijzen konden, dat ze minstens een jaar lang in diezelfde plaats geregeld loon hadden getrokken.

Verder dan het geven *van advies* zou zulk een Kamer dan voorshands niet kunnen gaan. Maar mits ze vrijheid erlangde,

om voor het verkrijgen van de voor haar advies noodige inlichtingen, de wenschelijk gebleken onderorganisatiën voor de verschillende vakken en groepen in het leven te roepen, zou op die wijs uit het leven zelf een organisatie met officieel karakter kunnen optreden, die ons van stap tot stap verder bracht, en, als door belanghebbenden zelven in het leven geroepen, waarborg bood van niet te zeer in strijd te zijn met de werkelijkheid.

En kon men dan aan de Kamers van Koophandel allengs zulk een wijziging en uitbreiding geven, dat ook deze een soort representeerende colleges werden met onderorganisatiën voor de verschillende takken van werkverschaffing, dan kwam men op den goeden weg, om *twee adviseerende collegiën* te verkrijgen, die, elk van hun standpunt en met het oog op hun eigenaardig belang, over de organisatie van den arbeid en wat met den arbeid saamhangt, de Overheid van advies konden dienen. Iets, waarbij natuurlijk ondersteld wordt, dat ook de adviezen der onderorganisatiën voor de enkele vakken ter kennisse van de Regeering wierden gebracht, en dat de Regeering de adviezen van de Kamers van Arbeid aan die van Koophandel, en die van de Kamers van Koophandel aan die van Arbeid zond, om daarop de wederzijdsche opmerkingen te vernemen.

Hiermeê kwam men veel, veel verder, dan met de beste *enquête*, die altoos incidenteel is en niet duurzaam werkt; atomistisch haar stof verzamelt en niet kan organiseeren; en haar adviezen niet uit het leven laat opkomen, maar zelve in het leven zoekt.

Ook voor de *Raden van geschillen* zou op die wijs eerst de mogelijkheid van ontstaan zijn geboden. Immers is zulk een *Raad van geschillen* dan te verkrijgen door wederzijdsche benoeming van de Kamers van Koophandel en de Kamers van Arbeid; zelfs met dien verstande, dat, waar over en weder onderorganisatiën voor de onderscheidene vakken waren tot stand gekomen, al naar het te beslissen geschil stond, beiderzijds door de besturen der onderorganisatiën tot de benoeming der leden van den Raad van geschillen kon worden medegewerkt.

En kwamen er meer *algemeene* belangen aan de orde, en achtte de Regeering het wenschelijk, een meer *algemeen* advies te erlangen, wat bezwaar zou het dan opleveren, om

alle Kamers van Koophandel een afgevaardigde voor een *Generale Kamer van Koophandel* te laten benoemen, en op gelijke wijze een *Generale Kamer van Arbeid* te laten optreden, saamgesteld uit één afgevaardigde van elke plaatselijke Kamer?

Deze instelling kon, mits men de uitwerking der organisatie maar aan de Kamers van Koophandel en Arbeid zelven overliet, en de Regeering alleen den eersten steen voor het gebouw legde en het algemeen bestek vaststelde, in minder dan een jaar tot stand komen, en zich dan eigener beweging uit haar wortel verder ontwikkelen. Waarmeê dan gewonnen ware, dat de algemeen gevoelde behoefte aan organisatie bevrediging vond in wettelijke bedding; dat veel beter dan door een Enquête deugdelijk advies ter beschikking van de Overheid stond; dat al wat in onderscheidene deelen des lands smeult, lucht kreeg; dat de Raden van geschillen een vaste basis erlangden; en dat de grondslag althans gelegd was, waarop verder viel voort te bouwen.

Mits, en hier leggen we nadruk op, mits verzoening in den strijd tusschen werkgevers en arbeiders niet het *eenig doel* bleef, waarnaar de Overheid bij deze organisatie streefde.

Tweeërlei ander doel, en hiermeê komen we op de Gilden terug, zou hier moeten bijkomen.

Vooreerst zou, en dat zij slechts met een enkel woord aangestipt, ook op den strijd dienen gelet, die te dezen tusschen het *koopend publiek* eenerzijds en de *producenten* van de koopwaar anderzijds onmiskenbaar en uit den aard der zaak bestaat; vooral ook met het oog op den invoer van buitenlandsche producten.

Maar *ten anderen* zou bovenal betere zorge zijn te wijden aan de ontwikkeling van de *nationale kunstvaardigheid.* Dit toch is juist het gemeenschappelijk belang, dat werkgever en arbeider *verbindt.* Zijn onze inrichtingen geheel op de hoogte van hun tijd, ja, wordt de geest weer wakker, die de bestaande inrichtingen verder, en, bij andere landen vergeleken, *vooruit* brengt; en gaat hiermeê gepaard een ontwikkeling van onzen arbeidersstand, wat *hoofd* en *hart* en *hand* betreft, zoodat ze in kennis, trouw en kunstvaardigheid den wedstrijd met andere landen weer zegevierend kunnen doorstaan; — dan zal het punt gevonden zijn, waarop de nu *strijdige* belangen weer *ineensmelten;* dan zal er voor werkgever en arbeider beiden een betere toestand aanbreken; ons volkskarakter zal in degelijkheid

winnen; onze nationaliteit zal gestevigd worden; en de bron van welvaart voor ons land zal milder vloeien.

Helaas, de Liberalistische School-Fetisch heeft ons aan onzen nationalen arbeid zoo onberekenbaar veel kwaad berokkend.

Onze jonge gezellen kenden de rivieren van Azië op hun duimpje; maar met dien duim fijn werken leerden ze niet.

VI.

KERK, SCHOOL EN POLITIE.

De wrangste vrucht, die het Liberalistisch bedrijf voor de Sociale quaestie afwierp, ligt in het onverstand, waarmeê het den invloed van de *Kerk*, de *School* en de *Politie* op onze maatschappij liet inwerken.

Op dit terrein stichtten onze Liberalisten zelfs zóo onberekenbaar groot kwaad, dat het zeer de vraag is, of de schadelijke gevolgen van hun roekeloosheid op dit gebied nog te keeren zullen zijn.

Goed staatsbeleid kwam reeds voorlang tot de erkentenis, dat de Overheid dán het best voor de Kerke zorgt, als zij er zich zoo weinig mogelijk meê inlaat. Wat fijn en teeder van aard is, wil verschoond en ontzien zijn, en verliest door alle aanraking en beduimeling met ongewijde hand iets van zijn glans.

Verreweg het best ware het dus geweest, indien onze staatslieden het in 1813 dáarheen hadden gestuurd, dat ze bijvoorbeeld in een tijdperk van twintig jaren allengs alle officieele banden hadden losgemaakt; de kerken aan vrijwillig geven hadden gewend; en onder voorzichtige overgangsmaatregelen en afkoop van alle historische rechten, ook den financieelen band tusschen de Overheid en de Kerken hadden geslaakt.

Amerika toont, hoe dit én uit politiek en financieel, én uit godsdienstig en zedelijk standpunt, verreweg de veiligste tactiek is. Amerika dankt aan deze nobele tactiek vrede op staatkundig terrein en gaat allen anderen landen teboven in het tieren van het kerkelijke leven; terwijl nergens elders de bedienaren van den godsdienst zoo goed gerespecteerd en gesalarieerd zijn.

Maar onze Liberalisten hielden zichzelven voor te slim, om zoo gezonde tactiek tot levensregel te kiezen.

Niet dat ze in theorie deze tactiek zouden bestreden hebben. Verre van dien. Scheiding van Kerk en Staat schreven ze zelfs met extra dubbel vergulde Gothische letters in hun program. Alleen maar dachten zij: „We konden eerst van die Kerk nog wel gebruik maken, om het domme volk wat beter te liberaliseeren!"

Eerst beproefden ze dat toen in België met het *Collegium Philosophicum*, tot ze in 1830 de klep op den neus kregen. En toen hun aanval op de Roomsche kerk mislukt en België van ons af was, zochten ze hun schade in te halen door een insluipen in de „Nederlandsche Hervormde kerk".

Ziehier wat men doen zou: 1°. alle dominees moesten van de Staatsuniversiteiten komen; 2°. aan die Staatsuniversiteiten moesten bijna enkel Liberalisten aangesteld; 3°. het Synodaal Bestuur van het kerkgenootschap moest geheel in Liberalistische handen komen; en 4°. de reglementen van het genootschap moesten van lieverleê omgezet in de reglementen van een ethisch-religieuze vereeniging zonder bepaalde Belijdenis.

En toen zijn ze aan het werk gegaan. Heel het land is overstroomd met moderne predikanten. Overal moest de oude religie er uitgehaald; het licht van het Evangelie moest weer onder de korenmaat; en *hun* licht zou allerwegen in de kerk ontstoken worden.

Thans reeds is de ijdelheid van deze tactiek gebleken, en het Liberalisme ontwaart te laat, tot zijn spijt en schande, dat het geen ander doel bereikt, dan om twee vijfden van ons volk van *alle* religie te vervreemden, en de overige drie vijfden toch weer naar den orthodoxen hoek te jagen.

Maar, en hier is veel te weinig op gelet, het Liberalisme zag in zijn overmoedige partijzucht geheel voorbij, hoe het door deze mislukte proefneming in heele klassen van onze maatschappij tegelijk ook allerlei *zedelijke* banden losreet; hartstocht voor tevredenheid in het bloed druppelde; en den eenigen troost, die bij veel kommer en tegenspoed aan zwaarbeproefden blijft, hun wreedelijk roofde.

En nu moge men over de zedelijke waardij der religie oordeelen gelijk men wil, zelfs de verstoktste Liberalist zal toch toestemmen, dat, als hij thans twee arbeidersgezinnen vergelijkt, die onder precies gelijke toestanden leven, maar op het

eene werpt de religie haar vriendelijk licht, en in het andere woont gemor en vernacht de sociale wrevel, dat eerste gezin toch gelukkiger is.

En dat *dit* geluk aan zooveel duizenden gezinnen geroofd is, dat hebben de Liberalisten gedaan.

Aan den aandrang, van zoovele zijden op ons uitgeoefend, om toch de quaestie der kerk te laten rusten, *mogen* we daarom als staatkundig blad niet voldoen.

Reeds de sociale quaestie verbiedt het ons, en daarom blijven we vrijmaking der kerken eischen.

Tot op zekere hoogte geldt hetzelfde van de *schoolquaestie.* Ook de *School* hebben onze Liberalisten niet in haar zelfstandigheid willen eeren. Integendeel, ook de *School* moest instrument, haar personeel verkiezingscorps bij de stembus zijn.

Dat mes sneed naar alle kanten. In orthodoxe dorpen neutraliseerde het den invloed van den predikant. Den middelbaren en hoogeren klassen bood het een goedkoope school en een stellig middel, om bijna al hun zonen en dochters den weg der vrijdenkerij te laten opgaan. De lagere volksklassen zou het over alle religie heenzetten en bij de uitbreiding van het stemrecht, die te wachten stond, op de hand der Liberalisten brengen. En boven en bij dat alles bood het nog een kans op lucratieve postjes voor duizenden onderwijzers, leeraars en opzieners.

Maar ook hier wreekte het kwaad zichzelf. Actie werkte reactie. De *Schablon*-theorie bedierf de kracht van het onderwijs. Het volk raakte achterop, insteê dat het vooruitkwam. De zedelijke invloed der School wierd gebroken. En het einde was, dat de wetenschappelijke corypheeën wegstierven zonder ons iets anders dan kleine epigonen achter te laten; dat de jongelingschap, koel berekenend en door de machtige dosis versuft, aan alle geestdrift voor het ideale gespeend wierd; en, *last not least,* dat bij onze lagere volksklasse het evenwicht tusschen het *verstandelijk* en *zedelijk* leven verbroken wierd, terwijl onze arbeiders, knap in allerlei schoolwetenswaardigheden, hard achteruitliepen in *kunstvaardigheid* voor ambacht en bedrijf.

Zoo zijn de Liberale heeren een tijdlang gebaat geworden; maar het arme volk is opgeofferd, en staat nu, met over-

spannen begrippen van schoolwijsheid, ongewapend voor den machtigen strijd van het leven.

Want, en dit vergete men nimmer, alle arbeidsquaestie is een *internationale* quaestie. Ge kunt uw land niet afsluiten. En als nu in andere landen beter staatslieden vroeder met de school omspringen, raakt uw volk bij den buurman ten achter; wat in cijfers omgezet zeggen wil, dat het werkvolk hier geld tekortkomt en elders ruim verdient.

Een onzinnige partijpolitiek op het terrein van *Kerk* en *School*, die er bovendien toe geleid heeft, dat men, altoos met „Kerk en School" in het hoofd, geen hart en geen hersenen had, om aan de politieke en sociale belangen van het volk zijn aandacht te wijden. Vandaar dat ons Koloniaal beheer verliep; Atjeh ons een streep door de rekening wierd; markt na markt verlegd wierd; Hamburg en Antwerpen ons met zeven-mijlslaarzen vooruitstapten; buitenlandsche fabrikaten de binnenlandsche verdrongen; en ons arme werkvolk de dupe wierd van dit doctrinaire drijven.

Ten slotte voegen we hier nog een opmerking over de *Politie* aan toe; want metterdaad is de sociale quaestie een zoo *centraal* vraagstuk, dat elk rad en elke veer in het politieke raderwerk ermeê in verband staat.

Een goede *Politie* moet door *negentig honderdsten* van de bevolking gemind worden als bewaarster der ruste, en hoogstens door *één honderdste* lastig en weerbarstig volk worden gevreesd.

De burgerij in alle standen en rangen moet weten, dat ze op de Politie rekenen kan. Haar verschijning moet orde en rust en vrede in de gemoederen brengen. En alleen de bengels en deugnieten, van ouder en van jonger jaren, moeten bang voor haar zijn.

Een schrik voor de boozen, en een schild voor heel de overige burgerij.

Maar daar heeft ónze Politie thans niets meer van. Ze is te kwader ure, haast zou men zeggen, een soort Praetoriaansche bende geworden, die, op militaire wijze ingericht, den geest der burgerij onrustig maakt, prikkelt en soms uitlokt tot verzet.

Vooral de stand, waar onze meeste arbeiders uitkomen, is door onze Politie beschouwd als een soort minder volk, dat ze ten behoeve van de heeren onder den duim moest houden.

Iets, waaruit zich dan ook vanzelf het droeve feit verklaart, dat de meerderheid in dezen stand niet zelden met de bengels en deugnieten tegen de Politie gemeene zaak maakt.

En dit nu werkt allerverderfelijkst.

Het doet in de Overheid een lastige, hinderlijke, min of meer vijandige macht zien. Men zwicht voor overmacht, maar zou anders, o zoo gaarne dien ijzeren band doorvijlen. Zich te verzetten geeft zelfvoldoening, en in zijn stand eere. Straf maakt tot martelaren. En het eind is, dat de onverstandige wijze, waarop men de Politie laat tewerkgaan, de orde bedreigt insteê van die te sterken, en gestaag revolutionaire woeling gaande houdt.

Ons artikel saamvattend, bleek dus dat de Liberalisten door hun sollen met *de Kerk* ons volk in de lagere standen zedelijk zwakker en ontevredener hebben gemaakt; door hun exploiteeren van *de School* onzen arbeidersstand in schoolvossenkunst hebben afgericht, maar voor hun vak min geschikt hebben gemaakt; en door hun omzetten van den *„Schutsman"* in een Praetoriaanschen soldaat, den geest van verzet eer gekweekt dan gefnuikt hebben.

VII.

ENQUÊTE OF ORGANISATIE?

Enquête en *Organisatie* zijn twee strijdige denkbeelden.

Enquête gaat uit van de gedachte, 1°. dat het arbeidsvolk een onmondige massa is, onder voogdij van de grooten en machtigen; 2°. dat nu vermoeden rees bij de grooten en machtigen, dat ze deze voogdij niet naar behooren hebben waargenomen; 3°. dat ze, om te ontwaren of dit vermoeden grond heeft, een onderzoek instellen; en 4°. dat ze, is dit onderzoek afgeloopen, raad zullen schaffen gelijk goeden voogden betaamt.

Organisatie daarentegen hoort bij het heel ander standpunt, waarop wij ons plaatsen. T.w. het standpunt, dat de arbeiderswereld een wereld apart is, die het best zelve over haar eigen belangen oordeelen kan. Die voorzoover haar belangen met die van andere kringen strijden, er het beste bij vaart, zoo ze dien strijd zelve uitstrijdt. En die slechts in zoover door de Overheid moet worden tehulp gekomen, als door oorzaken buiten haar schuld het evenwicht tusschen de sociale

machten verbroken is. Van voogdij is dus geen sprake; slechts van een helpende hand, om op de been te komen en te blijven. En om dit te kunnen, niet tegen den aard van het leven in, maar gelijk de aard van het leven het eischt, moet er dus organisatie over en weer zijn, en behoort de Overheid haar inlichtingen te hebben niet door eene *Enquête* voor een enkel maal, maar door zulk een *Organisatie* duurzaam.

Toch veroordeelen we daarom de gehoudene *Enquête* niet, en zullen er ons zelfs niet tegen verzetten, zoo de Minister van Justitie maatregelen neemt, om het begonnen onderzoek nog door te zetten. Al wat openbaar maakt is licht.

Slechts éen ding hopen we, en dat is, dat de Minister zich niet in het spoor zal laten lokken, om, is het onderzoek eenmaal afgeloopen, dan nu ook zelf *van boven af* den toestand te willen redden.

Alle *Enquête* mag slechts éen doel hebben, om namelijk hoe eer hoe beter tot een deugdelijke Organisatie te komen; en eerst als de adviezen van die Organisatie het Kabinet hebben bereikt, zal de Minister bevoegd zijn, om van Staatswege te doen, wat *alsdan* noodzakelijk blijkt.

We hebben daarom volstrekt geen overwegend bezwaar tegen een noodwetje als thans reeds wierd ingediend. Luther zei reeds, dat de kinderen „*Aepfel und Birnen*" moesten hebben, en als de Minister oordeelt, dat de publieke opinie, om eenigszins tot rust te komen, alvast dit *hors d'oeuvre* eischt om den eetlust voor het eigenlijke middagmaal te prikkelen, dan zien we daar geen het minste kwaad in.

Maar wie zich inbeeldt, dat dit of soortgelijke wetjes ooit den storm bezweren zullen, vergist zich geheel. Dat is het toegeven der *Girondins*, dat slechts onmacht verraadt en de eischen der ontevredenen steeds doet klimmen.

Neen, op *Organisatie* komt het aan. Niet op een schijn-*Organisatie*, gelijk Mr. Kerdijk die wil, om *Kamers van Nijverheid* naast de *Kamers van Koophandel* te plaatsen met zekere goedige toelating van enkele arbeiders. Koophandel en Nijverheid vertegenwoordigen in den strijd, dien het thans geldt, een gemeenschappelijk, niet een tegenstrijdig belang [1]).

[1]) Het Kon. Besl. van 9 Nov. 1851 (*Stbl.* 142) bepaalt nu reeds, dat de bestaande Kamers zijn „Kamers van Koophandel en *fabrieken*"; stelt verkiesbaar niet enkel een koopman, maar ook een patroon; en geeft het stemrecht aan kooplieden en fabrikanten in den ruimsten zin.

En voorzoover, b. v. op het stuk van invoerrechten, beider belangen uiteenloopen, gaven we het rationeele middel aan de hand, om den Kamers van Koophandel en Nijverheid door *onderorganisatiën* gelegenheid te bieden, teneinde ook deze *gedeelde* belangen op zelfstandige wijze door de bij elk belang betrokkene groep bij de Overheid te doen bepleiten.

Neen, de Organisatie, waarop we af hebben te gaan, is een organisatie op eigen voet, zoowel van *het Kapitaal* als van *den Arbeid.* En eerst als zulk een Organisatie staatsrechtelijk in het leven is getreden, zal er orde in den chaos komen, en elk onderscheiden belang zijn natuurlijken pleitbezorger vinden.

Het voorbeeld van Duitschland misleide hier niet.

Het Duitsche volk is gewoon onder voogdij van hooger hand te staan, en elke verzachting van zijn lot als gift uit de hand van zijn Overheid te ontvangen.

Maar zoo is de aard van het Nederlandsche volk niet.

Bij ons geldt het particulier initiatief. Onze kracht schuilt in de spontane veerkracht der burgerij. De lucht, die wij moeten inademen, heet *burgervrijheid.*

Al is er dan ook niets op tegen, dat de *Enquête* nog wat doorwerke en meer licht verspreide, en evenmin iets op tegen, dat een enkel noodwetje alvast een enkele ergerlijkheid stuite, land bezeilt ge daarmeê niet.

Hier komt bij, dat het in het leven roepen van zulk een Organisatie bijna geen tijd hoeft te kosten, daar de Overheid in ons stelsel niets zou moeten doen, dan aanvankelijk een zeer eenvoudige Organisatie in het leven roepen, en voorts aan deze uiterst *eenvoudige* Organisatie het recht toekennen, om zich verder zelve te organiseeren, en, voorzooveel ook hiertoe medewerking van de Regeering gewenscht wierd, haar de daartoe strekkende voorstellen in te zenden.

Wat noodig is, zou dan hoofdzakelijk neerkomen 1°. op een vergunning aan de Kamers van Koophandel, om onder den titel „Kamer van Koophandel, Nijverheid en Landbouw" zich door het scheppen van onderorganisatiën voor de onderscheidene deelen van haar terrein van een tamelijk *dood* tot een werkzaam en spring-*levend* collegie te hervormen; 2°. op een wet, waarbij *Kamers van Arbeid* wierden ingesteld voor alle steden b. v. boven de 20,000 inwoners, en voor alle groepen

van gemeenten, die saam gelijk getal inwoners bezitten; 3°. vergunning aan deze Kamers van Arbeid, om zich door onderorganisatiën voor de onderscheiden deelen van haar arbeidsveld met het leven in contact te stellen; 4°. regeling van de voorwaarden, waarop beide soorten van Kamers bij voorkomende geschillen „Raden van geschillen" uit beide Kamers kunnen saamstellen; en 5°. toekenning aan beide Kamers van het recht, om de adviezen van de andere Kamers te kennen en staatsrechtelijke goedkeuring op hunne onderorganisatiën te vragen, voorzoover zij dit wenschelijk oordeelen.

Eerst als zulk een organisatie bestaat, zal niet langer een enkele groep onder de arbeiders den toon aangeven, maar zal heel onze arbeidende klasse tot rust komen, en rustig aan den opbouw van een beter huis kunnen medewerken.

En alle quaesties, wier regeling van lieverleê de bijdragen voor het *Wetboek van den Arbeid* zullen hebben te leveren, als de verhoudingen van leerlingen, gezellen, meesterknechts en patroons; de overgang uit dienst in dienst met livretten; de loonregeling; de arbeidstijd; de voorziening tegen gevaar; de voorziening in geval van ziekte en ouderdom; de zorge voor weduwen en weezen; de werkstakingen, enz., zullen altoos verkeerd worden opgelost, zoo men ze van hooger hand aan de arbeidende klasse oplegt: en alleen dan ten zegen gedijen, zoo ze de vrucht zijn van goed georganiseerde saamwerking tusschen de patroons eenerzijds en anderzijds de werklieden.

Het wettelijk vraagstuk der Staatsbevoegdheid om te dezen regelend op te treden, blijft dan tevens buiten spel.

De Staat regelt dan zelf alleen datgene, wat ongetwijfeld op zijn weg ligt, te weten de wijze, waarop deze sociale belangen *op staatsrechtelijken voet* tot Organisatie, en alzoo tot het bekend maken hunner wenschen kunnen geraken; en zal ook later slechts in zooverre *staatsrechtelijke sanctie* geven aan wat nader te regelen valt, voorzoover dit over en weder wordt verlangd.

Van de bespreking dier speciale quaestiën onthouden we ons dan ook met opzet.

Of het later noodig zal blijken, eenige wijziging aan te brengen in onze wetgeving op het huwelijk, het eigendom en het erfrecht; of men ertoe zal moeten overgaan, om der fiscale regeling onzer staathuishouding eenige verandering te doen

ondergaan; of men ook ter wille van de sociale quaestie kerk en school op degelijker, meer practische wijs zal moeten doen werken; of uitbreiding van ons stemrecht tot alle gezinshoofden ook met het oog op deze quaestie een eisch van Staat zal blijken; en of de Overheid bij een voorziening in de organisatie van den arbeid tot op zekere hoogte den weg van Duitschland zal op moeten, — zijn altegader vraagstukken, waarover we wel ons gevoelen hebben, maar waarop het geven van een stellig antwoord ons bedenkelijk voorkomt, zoolang niet eerst *de Organisatie* tot stand kwam.

De zeer begrijpelijke gisting en woeling onder onzen arbeidersstand, die door het oprichten van allerlei bonden en vereenigingen thans tegen den Staat in oppositie komt, behoort eerst in *staatsrechtelijke* bedding te worden geleid. Eerst dan komen we verder.

Een *Organisatie*, die we ook uit anderen hoofde liefst zoo spoedig mogelijk zagen opkomen.

Immers bij den strijd, die thans weder over de Provinciale Staten ontbrandde, bleek opnieuw, hoe onzinnig het denkbeeld is, om onze Eerste Kamer door de Staten-Provinciaal te laten kiezen.

Dit is een vermenging van politieke en provinciale belangen, die aan *beide* schaadt.

Deswege opperden we reeds in 1878 het denkbeeld, om onze Eerste Kamer in een *Kamer van Belangen* te herscheppen, en haar leden te laten kiezen, niet door de Provinciale Staten, maar door de onderscheidene sociale collegies, in dien zin, dat de Universiteiten, de groote Steden, Koophandel, Nijverheid, Landbouw en Arbeid — waarom ook niet Kerk en School en Philantropie? — in deze Kamer zouden vertegenwoordigd zijn.

Welnu, ook aan dat ideaal komen we een stap nader, zoodra de Kamers van Koophandel, Nijverheid en Landbouw eenerzijds, en de Kamers van Arbeid anderzijds, in goede organisatie stoelen zullen op een eigen wortel.

